Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi,
Journal of Translation Studies,
Sayı / Number 25 (2018 Güz / Fall), 129–142
Gönderme tarihi / Received: 15.04.2018
Kabul tarihi / Accepted: 26.05.2018

Çeviribilimde Ortak Zemin Arayışları: Disiplinin Gidişatına Özdüşünümsel Bir Bakış

In Search of Common Ground in Translatology: A Self-Reflective Look into Discipline's Trajectory

Derleme / Review

Murat ERBEK
Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviri Bölümü, muraterbek@mersin.edu.tr,
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1169-8363

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, çeviribilimin 1972'den günümüze kadar geçirmiş olduğu gelişim sürecine ilişkin özdüşünümsel bir bakış sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda, mevcut çalışma çeviribilimin "çeviri" olgusu etrafında kümelenen sorunsalları ele almayı hedefleyen bir akademik alan olarak özerkleşme yolunda hâlâ karşı karşıya olduğu zorlukları ortaya koymayı amaçlamaktadır. James Holmes çeviri odaklı araştırmaları ayrı bir bilim dalı olarak bütünleşme ve birleşmeye çağıralı neredeyse bir yarım asır geçmiş olmasına rağmen çeviri odaklı araştırmalar alanı günümüzde hâlâ temel bilim-kuramsal sorunlarla mücadele etmektedir: Bu çalışma, çeviribilim alanında araştırma odağı (nesnesi) konusunda genel bir fikir birliği eksikliğinin yaşandığını göstermektedir; bunun sonucu olarak da çeviribilim hâlâ dilbilim, metindilbilim, edebiyatbilim, psikolinguistik, iletişimbilim, kültür araştırmaları ve sosyoloji gibi birçok bilim dalından terim, kavram ve kuram ödünç almaya devam etmektedir. Bu "dolaysız" disiplinlerarası etkileşim çeviribilim alanının *translation studies*, *traductología* ve *traductologie* gibi birçok araştırma geleneğine bölünüp parçalanmasına sebep olmaktadır. Çeviribilimcilerin alandaki birlikteliğin ve "ortak zemin"in kaybolmaya başladığıyla ilgili kaygılarına derleme kaynak ve antoloji yayınlarında da sıkça rastlanmaktadır. Fakat buna karşın günümüzde gelinen nokta, araştırmacıların çeviri olgusunu tüm unsurlarıyla açıklamaya hizmet edecek salt çeviribilimsel modeller oluşturmayı denemek yerine hâlâ diğer bilim dallarından model ve metodoloji ithal etmeye devam ettiklerini göstermektedir. Çeviribilimin yukarıda değinilen genel görünümü de göz önünde bulundurularak, bu çalışmada sistematik çeviri odaklı gözlem zemini oluşturma olanakları tartışılmaktadır. Nitekim sistematik çeviri odaklı gözlem zemininin tesis edilmesi, alanımızda yıllardır yaşanan bilim-kuramsal sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır.

Anahtar Sözcükler: çeviribilim, özdüşünüm, görgül bilim dalı, çeviri odaklı gözlem

ABSTRACT

The main goal of this paper is to provide a self-reflective look into the trajectory of translatology (Translationswissenschaft) from 1972 to the present. In accordance with this purpose, it aims to address the challenges which the discipline is still facing trying to achieve its autonomy as an academic field of research which should deal with the problems clustered round the phenomenon of "translation". Although almost a half century has passed since James Holmes' call for the consolidation of translation-oriented research as a separate discipline, the field of translation-oriented research is still struggling with basic scientific-theoretical problems: This study shows that there is still a lack of a general consensus regarding the research scope, i.e., the research object of the discipline as a result of which translatology keeps borrowing terms, notions and theories from various disciplines such as linguistics, text linguistics, literary studies, psycholinguistics, communication studies, cultural studies and, last but not least, sociology. This "direct" interdisciplinary interaction has led to a persistent fragmentation of the discipline into several research traditions such as *translation studies*, *traductología* and *traductologie*. Signs of scholars' concerns of losing the communality and "common ground" in the discipline are also manifest in the publication of handbooks and readers. However, the resulting situation today shows that scholars still import models and methodologies from other disciplines, let alone try to set proper *translatological* models which can serve to explain the phenomenon of translation with all its components. Taking also the overall picture of the discipline mentioned above into consideration, this study aims to discuss possible ways of creating a systematic translation-oriented observation structure which can help settling the main scientific-theoretical disputes in the discipline.

Keywords: translatology, self-reflection, empirical discipline, translation-oriented observation

1. Giriş

Çeviri odaklı araştırmalar alanının günümüzde sahip olduğu mevcut görünümü ve gidişatını ele almadan önce alanın oluşumunda doğrudan ya da dolaylı olarak rol oynamış tarihsel alt yapılardan bahsetmek gerekmektedir. Bu bağlamda "çeviri etkinliği" odaklı akıl yürütmelerin henüz Antik dönemde başladığı ve yirminci yüzyılın ortalarından itibaren ise bilimsel bir zemin oluşturma çabası içine girdiği görülmektedir. Antik dönemle başlayıp yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan zaman diliminde çeviri etkinliği odaklı düşünmeler önemli çevirmen ve düşünürlerin kendi çeviri deneyimlerini paylaşmaları ve çeşitli çeviri anlayışlarını ön plana çıkarmaları şeklinde tezahür etmiştir. Nitekim 1950 sonrası zaman diliminde yayımlanan çeviri konulu derleme kitapların giriş bölümlerinde dahi, Marcus Tullius Cicero (M.Ö. 106-43), Eusebius Sophronius Hieronymus (347-420), Martin Luther (1483-1546), Wilhelm von Humboldt (1767-1835) ve Friedrich Schleiermacher (1768-1834) gibi birçok önemli düşünür ve "çevirmenin" çeviri etkinliğiyle ilgili görüşlerine yer verilmektedir. (bkz. Störig, 1969; Stolze, 2008; Siever, 2015)[1]. Bu bağlamda adı geçen çevirmenlerin kendi çeviri deneyimlerinden yola çıkmak suretiyle "çeviri etkinliği nedir, nasıl çeviri yapılmalı" gibi sorulara odaklandıkları ve mevcut tartışmanın genel olarak edimsel bazda "çeviri etkinliği" kavramı etrafında yoğunlaştığı görülmektedir (Siever,

1 Burada alıntılanan çalışmalar temsili örnek niteliğindedir. Alanda farklı dillerde yayımlanmış benzer birçok "derleme" niteliği taşıyan kaynak bulunmaktadır.

2015, s. 2). Bu tartışmalarda çevirmenler yaptıkları çevirilere yöneltilen eleştirilere karşı kendi çeviri kararlarını savunma kaygısıyla belli başlı "çeviri yapma anlayışlarını" ön plana çıkarmaktan öteye gidememişlerdir. Çevirmenlerin çeviri etkinliğine dair çeşitli önerme ve çıkarımlar öne sürdükleri bu tartışmalar günümüz bilimsel araştırma anlayışından farklı olarak, disiplinleşme ve kurumsallaşmadan uzak, Holger Siever'in de vurguladığı üzere, dizgesiz ve dağınık bir biçimde yürütüldüğünden, Antik dönemde başlayıp yirminci yüzyılın ortalarına kadar süren bu dönem "bilim-öncesi dönem" ("vorwissenschaftliche Periode") olarak nitelendirilmektedir (Siever, 2015, s. 2)[2].

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise çeviri etkinliği ile ilgili akıl yürütmelerin dilbilim ile başlamak üzere birçok farklı bilim dalıyla "etkileşim" içine girdiği görülmektedir. Açımlamak gerekirse, burada çeviri etkinliği odaklı düşünmelerin başka bilim dallarının alansal sınırları içinde gerçekleştirilmesi şeklinde bir etkileşimden söz edilebilmektedir. Nitekim daha 1950'li yıllarda araştırmacıların dil çiftlerine odaklanarak çeviri sürecinde diller arası yapısal farkların giderilebilmesi için çeşitli "çeviri işlemleri" ("procédés techniques de la traduction") geliştirme çabası içine girdikleri dikkat çekmektedir (Vinay ve Darbelnet, 1958)[3]. Sözgelimi Leipzig Okulu mensubu Otto Kade, Albrecht Neubert ve Gert Jäger gibi bilim insanları 1960'lı yıllarda çeviri ile ilgili araştırmaları dilbilimin alt alanı olarak konumlandırmış ve bu alanı da "çeviridilbilimi" ("Translationslinguistik") olarak nitelendirmişlerdir (bkz. Jäger, 1975; Kade, 1977, s. 29). Bu dönemde çeviri ile ilgili akıl yürütmelerin henüz özerk bir bilimsel alana dönüşme talebi içinde olmadığı ve uygulamalı dilbilimin bir alt alanı olan karşılaştırmalı dilbilimin bir yan dalı olarak kendisine yer bulduğu dikkat çekmektedir (Prunč, 2002, s. 56)[4]. Çeviri etkinliğinin dilbilimsel temelde ele alındığı bu dönemde odaklanılan "çeviri birimi" sözcük-tümce düzeyinde yapısal boyutla sınırlı kalmış ve bu nedenle de öne sürülen önermeler çeviri etkinliğini bütüncül olarak anlamlandırma noktasında yetersiz görülmeye başlanmıştır. Bu durum da araştırmacıları sözcük ve tümce gibi kısmî kapsamlı çeviri birimlerinden metin ve kültür gibi daha geniş kapsamlı çeviri birimlerine odaklanmaya yönlendirmiş, başka bir deyişle çeviri etkinliği odaklı düşünmede *mikro çeviri birimleri* odaklı düzlemden *makro çeviri birimleri* odaklı düzleme geçişin ilk adımları atılmıştır. Dili "temel olarak kültürün bir parçası" (Nida, 1945, s. 207) olarak tanımlayan Eugene

2 Çalışma boyunca gerekli görülen yerlerde doğrudan ya da dolaylı alıntıların yapıldığı kaynakların ilgili bölümleri yanlış anlamaları engellemek ve eksik bilgi vermenin önüne geçmek amacıyla dipnotta verilecektir. Bkz. "In der vorwissenschaftlichen Periode finden wir über die Jahrhunderte verstreut nur wenige theoretische Werke, die ausschließlich dem Übersetzen gewidmet sind; die meisten Zeugnisse übersetzerischen Denkens sind Rechtfertigungen der eigenen übersetzerischen Vorgehensweise von Denkern, die auch übersetzerisch tätig waren" (Siever, 2015, s. 2).

3 Burada özellikle bu çalışmanın alıntılanmış olmasının özel bir nedeni yoktur. Bu bağlamda yapılan alıntılar bahsedilen dönemlerde araştırmaların ne tür bir anlayış ve araştırma odağına sahip olduklarını örneklendirme ve somutlaştırma işlevi görmektedir.

4 Bkz. "Die hier dargelegten Zusammenhänge bestätigen erneut, daβ die Übersetzungswissenschaft, die sich als selbständige wissenschaftliche Disziplin eben erst konstituiert, entsprechend ihrem Gegenstand und ihren Aufgaben und den davon abzuleitenden Methoden im Bereich der angewandten Linguistik anzusiedeln ist" (Kade 1968: 97). Ya da bkz. "Auch die Vertreter der Leipziger Schule verstanden die Übersetzungs- bzw. Translationswissenschaft als Teildisziplin der Kontrastiven Sprachwissenschaft" (Prunč, 2002, s. 56).

Nida (1914-2011), dilsel işaretlerin kültürel artalanlarından ayrı ele alınarak yeterince anlaşılamayacağını öne sürerek çeviri etkinliği odaklı düşünmede salt dil ve yapı odaklı anlayıştan çevirinin erek okurların sosyo-kültürel koşullarıyla doğrudan bağlantılı bir etkinlik olduğunu ön plana çıkaran kültür odaklı yaklaşımlara geçişte öncü olmuştur (bkz. Nida, 1964; Nida ve Taber, 1969). Bu tarihten itibaren çeviri etkinliği odaklı düşünmenin giderek artış gösteren bir ivmeyle *metindilbilimsel* (Reiß, 1971), *bilişbilimsel* (Hönig ve Kußmaul, 1982), *kültürbilimsel* (Reiß ve Vermeer, 1984)[5], *edebiyatbilimsel* (Even-Zohar, 1990), *iletişimbilimsel* (Gutt, 2000) ya da *yorumbilimsel* (Stolze, 2003) birçok farklı varsayım ve kuramsal çerçeve tarafından "kuşatıldığı" görülmektedir.

Yukarıda kısaca değinilen, çeviri etkinliği odaklı araştırmaların farklı bilim dallarınca kuşatılması biçiminde gerçekleşen bu "çeşitlenme süreci" öyle hızlı ve dağınık gerçekleşmektedir ki günümüzde kendisini "çeviribilimci" olarak addeden alanın uzmanları dahi çoğu çeviri konulu yayını takip etmekte[6] zorluk çekmektedir. Bu durumun en dikkat çekici göstergesi, alanımızdaki farklı yönelimler tarafından oluşturulmuş mevcut "çeviri kuramlarının" birbirleriyle temel noktalarda dahi bağdaşmayan bir kavramsallaşma içermeleridir (Stolze, 2008, s. 9)[7]. Bu kavramsal bağdaşmazlık ve karmaşanın varlığını tespit edebilmek için çeviri konulu kongrelerin bildiri kitaplarında yayınlanan bildiri tam metinlerini ya da derleme kitaplarda yayınlanan kitap bölümlerini incelemek ve aynı kitapta yer almalarına rağmen birbirleriyle temel kavramsal düzlemde dahi sıkça çeliştiklerini saptamak yeterli olmaktadır (Stolze, 2008, s. 9)[8]. Bilim-kuramsal zeminde kendisini gösteren bu tür temel karmaşa ve çıkmazlar da çeviri odaklı araştırmalar alanının bilim dünyasında henüz hedeflediği değeri görememesine ve hâlâ "özerk bir bilim dalı" olarak tanınmamasına sebep olmaktadır (Stolze, 2008, s. 9)[9]. Fakat bu

---

5 Her ne kadar Reiß ile Vermeer'in "Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli" ("Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie") başlıklı çalışması burada "kültürbilimsel" olarak nitelendirilse de; kitabın önsözünde, oluşturulan kuram tasarısının dilbilimsel ve kültürbilimsel temellere sahip olduğu ve aynı zamanda metindilbilimsel ve yorumbilimsel unsurları da göz önünde bulundurduğu ifade edilmektedir: Bkz. "In zahlreichen Gesprächen miteinander und mit vielen Kollegen [...] hat sich der nachstehende Entwurf einer umgreifenden Translationstheorie, die sprach- und kulturwissenschaftlich unterbaut ist und textlinguistische wie hermeneutische Aspekte berücksichtigt, herauskristallisiert" (Reiß ve Vermeer, 1984, s. VII).

6 Alanımızın önde gelen kaynaklarından biri olan "Handbuch Translation" adlı derleme kitabın önsözünde çeviri ile ilgili literatürü takip etmekle ilgili zorluktan şu şekilde bahsedilmektedir; bkz. "Wenn wir für das Übersetzen und Dolmetschen relevanten benachbarten Fachdisziplinen mit berücksichtigen, ist die einschlägige Literatur inzwischen unüberschaubar – und täglich kommt Neues hinzu" (Snell-Hornby vd., 2006, s. IX). Ya da bkz. "Günümüzde çeviri bağlamındaki yayını takip edebilmek, hemen hemen olanaksızlaşmış durumdadır" (İşcen, 2002, s. 21). Ya da bkz. "Karmaşıklaşan alanlar ağı gitgide spesifikleşen sorunsallar karşısında bir "çeviri bilimci" çoğu yayını (anlama açısından) takip etmekte zorlanmaktadır" (İşcen, 2002, s. 40).

7 Bkz. "Bei einer 'Einführung in die Übersetzungswissenschaft' ist die oft unvereinbare Begrifflichkeit der ver-schiedenen Richtungen der Übersetzungstheorie auffällig, die doch alle den Anspruch haben, das Gleiche, den Vorgang der Umsetzung eines Textes in eine andere Sprache, zu beschreiben" (Stolze, 2008, s. 9).

8 Bkz. "Die Komplexität wird besonders deutlich, wenn man Festschriften oder Kongressakten durchsieht, die ja Beiträge von Wissenschaftlern unterschiedlicher Provenienz enthalten, welche einander oft auch direkt widersprechen" (Stolze, 2008, s. 9).

9 Bkz. "Dies mag mit ein Grund dafür sein, dass das Übersetzen außerhalb des Kreises der damit unmittelbar Befassten zuweilen eher geringschätzig betrachtet worden ist und dass die Wissenschaft vom Übersetzen

mevcut görünüme karşın, çeviri ile ilgili araştırmalar 1990 sonrası hızla çeşitlenmeye devam etmiş, araştırma yönelimleri açısından daha da heterojen bir hal almış ve bütüncül çeviri kuramı arayışı talepleri artık yerini tikel bakış açılarının birbirlerinden kesin hatlarla ayrımlaşmasına bırakmıştır (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 7)[10]. Araştırmaların bu yönde gelişmesinin en önemli nedeni, yukarıda da kısaca değinildiği üzere, çeviri ile ilgili araştırmaların giderek daha da yoğun bir şekilde diğer bilim dallarıyla "doğrudan" ve kendi özerkliğini yok sayan bir tutumla ilişkiye girmiş olmasıdır. Bu saptamalar göz önünde bulundurularak, mevcut çalışmada çeviribilimin 1972 sonrası özerkleşme yolunda geçirdiği gelişim ve dönüşümler, içinde bulunduğu disiplinlerarası ağ ile ilişkisi bağlamında alanın mevcut görünümü ve tüm bunlarla bağlantılı olarak da alanımızda araştırma odağı (nesnesi) konusunda yaşanan uzlaşı eksikliği bilim-kuramsal zeminde ve "özdüşünümsel"[11] ("self-reflective") bir bakış açısıyla tartışılacaktır.

2. Çeviribilim İçinde Araştırma Gelenekleri ve Odak Farklılıkları

Çeviri ile ilgili araştırmalar alanı yukarıda bahsi geçen "doğrudan disiplinlerarası" etkileşimin en belirgin tezahürü olarak birçok "paradigma değişimi"[12] yaşamış ya da daha popüler olan bir tabirle "dönüşler" geçirmiştir; öyle ki bu dönüşler "pragmatik", "işlevsel", "kültürel", "feminist", "sömürgecilik sonrası" ve "postmodern" vb. (bkz. Zybatow, 2013, s. 283) çok çeşitli isimlerle literatürde yer bulmuştur. Fakat çeviribilimin özünde ne tür dönüşüm evreleri ve paradigma değişimleri geçirdiğiyle ilgili alan uzmanları arasında tam bir mutabakatın varlığından bahsetmek mümkün değildir. Sözgelimi Holger Siever, çeviribilimin tarihsel süreçte geçirdiği gelişimin "yedi" farklı paradigmaya ayrıldığından

immer noch nicht als eine eigenständige Disziplin anerkannt wird" (Stolze, 2008, s. 9).

10 Bkz. "Das Bild der Forschung im Bereich des Übersetzens hat sich in den vergangenen zehn Jahren entscheidend gewandelt. An die Stelle globaler Ansprüche einer allumfassend geltenden Übersetzungs- und Dolmetschtheorie ist eine Differenzierung von möglichen Einzelaspekten übersetzerischer Forschung und eine stärker interdisziplinäre Orientierung getreten" (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 7).

11 Burada özdüşünümsel ifadesiyle çeviribilimcilerin kendi bilimsel faaliyetlerini sorgulaması ve bu zamana kadar çeviribilimin geldiği noktayı ve edinilen bilgi birikimini eleştirel ve kendi kendisini sorgulayan bir bakış açısıyla değerlendirmesi kastedilmektedir.

12 Çeviri ile ilgili araştırmalar alanında günümüze değin öne sürülmüş belli başlı yönelim, yaklaşım ve kümelenmeleri "paradigma" olarak nitelendirmenin bilim-kuramsal, bilim-felsefi ya da bilim-tarihsel açıdan ne derece uygun olduğu tartışmalı olduğundan burada "paradigma değişimi" ifadesi tırnak içinde verilmiştir. Sözgelimi bilim dallarının ilerleme süreçlerini "birikimci" değil de "evrimci" bir bakış açısıyla ele alan ve "paradigma" kavramı denince akla ilk gelen bilim insanı olan Thomas Samuel Kuhn (1922-1996), "paradigmaları, bir bilim çevresine belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar şeklinde [...]" tanımlamaktadır (Kuhn, 2017, s. 64-65). Bu tanıma göre herhangi bir bilimsel başarının paradigma olarak nitelendirilebilmesi için iki önemli ölçütü yerine getirmesi gerekmektedir: Birinci olarak ilgili başarı ya da kazanımların bir bilim topluluğuna **belli bir süre için** model, örnek soru ve çözümler sağlaması gerekmektedir. Burada "belli bir süre için" ifadesi bilhassa önemlidir, çünkü bir bilimsel başarının ortaya çıkması, yayılması ve alandaki diğer bilim insanları tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesi kısa sürede gerçekleşebilecek bir olay değildir. Tanımdaki ikinci önemli ölçüt ise ilgili başarının "evrensel olarak kabul edilmiş" olması koşuludur. Bu bağlamda, çeviribilimde hangi yönelim, yaklaşım, kümelenme ya da Kuhn'un tabiriyle başarının bu ölçütleri yerine getirdiğiyle ilgili detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

bahsederken (Siever, 2015, s. 3)[13]; Radegundis Stolze çeviri ile ilgili araştırmaların henüz tam anlamıyla düzenli bir paradigma oluşturamadığını ve "paradigma öncesi" durumda bulunduğunu saptamaktadır (Stolze, 2003, s. 28)[14]. Bu bağlamda Heidrun Gerzymisch-Arbogast da Stolze'nin savlamasına paralel olarak, çeviribilimin henüz "genç" bir bilim dalı olduğunu ve kendisine edebiyatbilim ve dilbilimin dışında, ayrı ve özerk bir profil atfetmenin zor olduğunu ifade etmektedir (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 9)[15]. Gerzymisch-Arbogast'ın 90'lı yıllarda henüz "genç bir bilim dalı" olarak nitelendirdiği çeviribilim, gelişim sürecinde önce dilbilimden kopmaya (bkz. Snell-Hornby, 1986) ve dilbilimsel yaklaşımların öne sürdüğü "eşdeğerlik" kavramını reddetmeye başlamıştır. Sonuç olarak; önceleri özerkleşme talebiyle dilbilimsel önermelerden uzaklaşmak suretiyle dilbilim ile olan bağını koparmaya çalışan çeviribilim, daha sonra "disiplinlerarasılık" adı altında edebiyatbilim, kültür araştırmaları, bilişbilim ya da sosyoloji gibi birçok araştırma alanıyla bağ kurma arayışı içine girmiştir. Bu gelişim sürecinde gelinen son noktada, Lew Zybatow'un tabiriyle çeviribilim, her türlü rasyonalizmi ve nesnelliği yok sayan postmodern söylem içinde çözülmeye ve birliğini kaybetmeye başlamış ve hiçbir sınırlandırmaya gidilmeksizin insanlar arasında gerçekleşen her tür "aracılık" faaliyetini çeviri olarak nitelendirme yoluna gitmiştir (Zybatow, 2013, s. 283)[16].

Theo Hermans'ın tespit ettiği üzere, günümüzde çeviri ile ilgili araştırmalar alanı James Holmes'ün (1924-1986) 1972[17] yılında öngörebileceğinden çok daha farklı bir yere gelmiş, araştırma hacmi açısından çeşitli ve değişken bir görünüm kazanmıştır (Hermans, 2002, s. 1)[18]. Çeviri ile ilgili araştırmalar alanının bu denli çeşitlilik ve değişkenlik arz etmesi birçok araştırmacının bir bilim dalı olarak çeviribilimin oldukça yüksek sayıda farklı disiplinden kavram ithal ederek düzensiz bir gelişim süreci içine girdiği ve artık kendi sınırlarını çiğnemeye başladığıyla ilgili kaygı duymasına sebep olmakta-

13 Bkz. "Innerhalb der fast siebzigjährigen Geschichte der wissenschaftlichen Periode lassen sich die folgenden sieben Paradigmen unterscheiden: Das linguistische Paradigma, Das verstehenstheoretische Paradigma, Das handlungstheoretische Paradigma, Das semiotisch-interpretationstheoretische Paradigma, Das systemisch-kultursemiotische Paradigma, Das machttheoretische Paradigma, Das systemtheoretische Paradigma" (Siever, 2015, s. 3).

14 Bkz. "Es drängt sich der Schluss auf, dass die Translationswissenschaft noch keineswegs ein einheitliches Paradigma besitzt, sondern sich eher in einem präparadigmatischen Zustand befindet" (Stolze, 2003, s. 28).

15 Bkz. "Auf dem Weg zu einer Übersetzungswissenschaft (so schwer es dieser jungen Disziplin auch fallen mag, sich jenseits der praktischen Übersetzungstätigkeit, der Literaturwissenschaft und der traditionellen Linguistik ein eigenes Profil zu geben), [...]" (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 9).

16 Bkz. "Begonnen hat diese Entwicklung mit dem 'Befreiungsschlag' von der Linguistik (vgl. Snell-Hornby, 1986), der Absage an den Äquivalenzbegriff, dem Ausschluss der Frage 'Wie ein Translat zustande kommt' aus der Translationstheorie und ihr vorläufiges Ende gefunden hat sie in der Auflösung der TW im postmodernen Diskurs (vgl. Dizdar, 2006), der jeder Rationalität und Objektivität der Geisteswissenschaften abschwört und fast jedwede Vermittlung, die in der menschlichen Welt stattfindet, als eine Art Translation darstellt" (vgl. Buden [2005]).

17 Bilindiği üzere 1972 yılı, Holmes'ün Kopenhag'da düzenlenen III. Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Kongresi'nde "The Name and Nature of Translation Studies" başlıklı çalışmasını sunduğu tarih olarak çeviribilim literatüründe önemli ve belirleyici bir yere sahiptir.

18 Bkz. "Translation studies today look more varied and volatile than Holmes can have ever imagined" (Hermans, 2002, s. 1).

dır (bkz. Echeverri, 2017, s. 523)[19]. Bu gidişat en nihayetinde çeviribilimciler arasındaki uyum ve uzlaşının azalmasına da sebep olmaktadır. Öyle ki Chesterman ve Arrojo, çeviribilimde temel düzlemde birbirinden ayrışan iki farklı bakış açısının egemen olduğundan bahsetmektedir: Bu bakış açılarının arasında bir tarafta çeviribilime postmodern, kültürel ve metinsel kuramlar penceresinden bakan araştırmacılar topluluğu yer alırken; diğer tarafta çeviribilimi ampirik ve betimleyici bir alan olarak gören bilim insanları yer almaktadır (Chesterman ve Arrojo, 2000, s. 151)[20]. Buna paralel olarak, Echeverri çeviri ile ilgili araştırmalar alanında farklı araştırma odak ve hedeflerine sahip çeşitli "kümelenmelerin", başka bir tabirle "geleneklerin" varlığından bahsetmektedir. Echeverri'ye göre çeviri ile ilgili araştırmalar alanında temel olarak *translation studies*, *traductología* ve *traductologie* olmak üzere üç farklı araştırma geleneği bulunmaktadır. Echeverri'nin bu bağlamda böyle bir ayrım yapmasının esas sebebi, 'Leuven Grubu', 'Betimleyici Çeviri Araştırmaları Grubu' ya da 'Manipülasyon Okulu' olarak da tanınan araştırmacılar grubunun ön plana çıkardığı *translation studies* geleneğinin çeviribilimin tümünü temsil etmediğini ortaya koymaktır. Echeverri bu tespit doğrultusunda, çeviribilimin *translation studies* geleneğinden ibaretmiş gibi gösterilmesine engel olmak için çeviri ile ilgili araştırmalar alanındaki tüm gelenekleri kapsaması amacıyla **translatology**[21] ifadesini kullanmayı tercih etmektedir (Echeverri, 2017, s. 523)[22]. Nitekim *translation studies* geleneği, genel olarak 'betimleyici çeviri araştırmaları' alanını geliştirmeye öncelik vermiş ve ekseriyetle hem ürün bazında yazınsal metinlerin çevirilerine hem de çeviri metinlerin erek toplum içinde gerçekleştirdiği işlevlere odaklanmıştır (Echeverri, 2017, s. 524). Hermans'ın da belirttiği üzere, betimleyici çeviri araştırmalarında çeviri "ürünler" oldukları gibi, tüm hata ve eksikleriyle, tarihsel ve kültürel olgular olarak incelenmektedir (Hermans, 2006, s. 97). Bu bağlamda, betimleyici çeviri araştırmalarının temel amacı etkinlik olarak çevirinin, bu etkinliğin sonucu olarak ortaya çıkan çeviri ürünler üzerinden toplum ve tarih içerisinde nasıl bir işlev gördüğünün incelenmesidir (Hermans, 2006, s. 97). Öyle ki *translation studies* geleneği 'çeviri eğitimi' ve 'özel alan çevirisi araştırmaları' gibi alanları bilinçli ve sistematik olarak araştırma

19 Bkz. "The bibliography of translatology reports cases in which scholars show concern about the discipline developing in a disorderly manner, importing concepts and content from a great array of academic disciplines, thus trespassing its self-imposed limits. The scholars concerned with the discipline dynamics apprehend a potential loss of cohesion among translatologists as well as a weaker sense of community" (Echeverri, 2017, s. 523).

20 Bkz. "One of the themes that came up for debate at the Vic Forum on Training Translators and Interpreters: New Directions for the Millennium, in May 1999, was the apparent conceptual or theoretical gap between those who approach translation studies from the perspective of postmodern cultural studies and textual theories and those who see it more as an empirical, descriptive field" (Chesterman ve Arrojo, 2000, s. 151).

21 Bu makalede de aynı sebepten dolayı çeviribilimin karşılığı olarak İngilizcede *translatology* ifadesi tercih edilmektedir.

22 Bkz. "In a case of synecdoche in which a part refers to the whole, the 'European version' of TS, [...], has come to stand for the whole discipline. Consequently, and just for the purpose of this discussion, I differentiate the discipline from one of its versions. In what follows, the term 'translatology' refers to the discipline, while the term Translation Studies [...] refers to one research tradition or version, the one that came out of [...] the group of scholars recognized as the Leuven Group" (Echeverri, 2017: 523).

odağının dışında tutmuştur (Echeverri, 2017, s. 529). Buna karşın, İspanya'da yerleşik olan *traductología* geleneğinde herhangi spesifik bir araştırma alanının bilinçli ve sistematik olarak dışlanmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra İspanya'da yerleşik olan *traductología* geleneğinin *translation studies* geleneğinden farklı olarak özel alan çevirisiyle ve buna bağlı olarak çeviri endüstrisiyle de sıkı ilişki içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca *traductología* geleneği çeviri eğitiminin birçok alt alanında öncü konumda bulunmaktadır (bkz. Zanettin vd., 2015). Bu bağlamda, disiplinleşme ve uzmanlaşma açısından incelendiğinde, *traductología* geleneğinin sunduğu mevcut görünümle *translation studies* geleneğinin oluşturduğu imaj arasında bariz farklar bulunmaktadır. Buna paralel olarak, Fransa'da ve Kanada'da yerleşik olan *traductologie* geleneğinin de bu noktada *translation studies* geleneğinin yolundan gitmediği ve çeviri eğitimi ya da özel alan çevirisi gibi alanları dışlamadığı ve kendisini hiçbir zaman yazın çevirisiyle sınırlandırmadığı dikkat çekmektedir (Echeverri, 2017, s. 529).

3. Holmes'ün "Ortak Zemin" Çağrısından Bu Yana Çeviribilim

Her ne kadar Holmes, 1972 yılında çeviribilimin araştırma hacmi bakımından bu denli gelişim göstereceğini öngörememiş olsa da *translation studies* geleneğinin temelini oluşturan "The Name and Nature of Translation Studies" başlıklı öncü makalesinde günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan önemli saptamalarda bulunmaktadır. Holmes'e göre, özellikle İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, sadece dilbilim ya da edebiyatbilim gibi çeviriye "görece" yakın alanlardan değil; aynı zamanda Mantık ve Matematik gibi çeviriye uzak alanlara mensup bilim insanlarının da çeviri konusuna gösterdikleri ilgi artmış ve bu araştırmacılar, geldikleri bilim dallarından çeviri ile ilgili araştırmalarda yararlanılabilir gördükleri paradigmaları, sözde-paradigmaları, modelleri ve yöntemleri de beraberinde getirmişlerdir (Holmes, 1988, s. 68). Holmes, yaşanan tüm bu gelişmelerin ilk bakışta büyük bir karmaşa izlenimi uyandırdığını, çeviri ile ilgili araştırmalarda hangi model ve yöntemlerin benimseneceği ve buna bağlı olarak hangi terminolojinin kullanılacağı konusunda bir uzlaşı bulunmadığını, hatta alanın sınırları ve bir bilim dalı olarak neleri kapsayacağıyla ilgili ortak bir yaklaşımın varlığından bile söz edilemediğini dile getirmektedir (Holmes, 1988, s. 68)[23]. Holmes, bir adım ileri giderek, araştırmacıların çeviri ile ilgili akıl yürütmelerin yapıldığı bu bilim dalının adının ne olacağı konusunda bile henüz tam bir uzlaşıya varamamış olduklarını tespit etmektedir. Aradan neredeyse bir yarım asır geçmiş olmasına rağmen yukarıda yer alan alıntılar, saptamalar ve değerlendirmeler Holmes'ün 1972 yılında bahsettiği temel alansal sorunların hemen hemen hepsinin kısmen ya da tümüyle, doğrudan ya da dolaylı olarak günümüzde hâlâ geçerliliğini koruduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Holmes'ün de ısrarla vurguladığı üzere, bu alanda çalışan bilim insanlarının çeviribilimin bahsi geçen disiplinleşme ve

23 Bkz. "At first glance, the resulting situation today would appear to be one of great confusion, with no consensus regarding the types of models to be tested, the kinds of methods to be applied, the varieties of terminology to be used. More than that, there is not even likemindedness about the contours of the field, the problem set, the discipline as such. Indeed, scholars are not so much as agreed on the very name for the new field" (Holmes, 1988, s. 68).

özerkleşme sürecine engel olan konulara özellikle odaklanmaları gerekmektedir (Holmes, 1988, s. 68)[24]. Holmes, çeviribilimin gelişimine engel olan konuları üç ana başlıkta toplamıştır:

1. Uygun iletişim kanallarının bulunmaması: Çeviribilimciler hâlâ büyük ölçüde başka bilim dallarının model, yöntem ve normlarına göre işleyen kanallarda yayın yapmak durumda kalmaktadır.
2. Söz konusu araştırma alanına verilecek adla ilgili uzlaşının bulunmaması: *translation studies, translatology, translatistics, translistics, science of translation ya da translation science* ve saire.
3. Çeviribilimin araştırma odağı bakımından neleri kapsayacağı ve nasıl bir yapıya sahip olacağı konusunda genel bir fikir birliğinin olmaması[25].

Yukarıda alıntılanan ilk iki sorun başlığının temel düzlemde üçüncü sorunla doğrudan bağlantılı olduğu dikkat çekmektedir. Çeviribilimin araştırma odağı bakımından neleri kapsayacağı ve nasıl bir yapıya sahip olacağı konusunda yeterli sorgulamanın yapılmamış olması aslında bu alanda bilim-kuramsal düzlemde yaşanan tüm sorunların temelinde yatmaktadır.

4. Sistematik Çeviri Odaklı Gözlemin Koşulları

Yukarıda çalışma boyunca birçok alıntıyla saptanan mevcut alansal görünüm üst bakışla ele alındığında, çeviri ile ilgili araştırmalar alanının mevcut durumuyla araştırma odak ve yönelimleri açısından ziyadesiyle "heterojen" bir görünüm çizdiğini saptamak mümkündür. İşcen'e (2002, s. 25) göre bahsi geçen gelenekler arası kopukluk ve alan içindeki dizgesizlik temel olarak çeviri ile ilgili düşünmelerin şimdiye değin araştırma nesnesi tanımı konusunda "ısrarcı bir ciddiyetten ve genel bilimsel işleyişten uzak ol[masından]" kaynaklanmaktadır. İşcen'in (2002, s. 25) ısrarla vurguladığı üzere, "nesne tanımlaması, her bilimin, kendi kendini oluşturması ve işlemlerini dizgeleştireceği yolları yapılandırması bakımından birincil koşul[dur]". Fakat çeviri odaklı araştırmaların "kaynak metin" ve "erek metin" kavram çiftini temel alarak salt *edimselliğe* odaklanması ve buna bağlı olarak diğer bilim dallarının varsayım, önerme ve terminolojilerini kolayca benimseyebilmesi bu birincil koşulun yerine getirilebilmesini olanaksız kılmaktadır. Çünkü bu kavram çiftinin temel alınması olası bilim-kuramsal ve metodolojik tartışmayı örneksel bulgu ve verilere yönlendirmekte ve yine olası bir özerk çeviribilimsel kuramsallaşma düzlemini terk etmeyi zorunlu kılmakta ve sonuç olarak "çeviri ile ilgili her türlü çalışmayı '*disiplinlerarası bir kıskaca*' yöneltmek[tedir]" (İşcen, 2002, s. 25-26). Nitekim mevcut

24 Bkz. "[...], there are a number of indications that for the field of research focusing on the problems of translating and translations Hagstrom's disciplinary Utopia is taking shape. If this is a salutary development (and I believe that it is), it follows that it is worth our while to further the development by consciously turning our attention to matters that are serving to impede it" (Holmes, 1988, s. 68).

25 Bkz. "A greater impediment than the lack of a generally accepted name in the way of the development of translation studies is the lack of any general consensus as to the scope and structure of the discipline" (Holmes, 1988, s. 71).

çeviribilimsel yayınlar incelendiğinde, genel olarak çevirinin peşinen "uygulama" boyutuyla tanımlanmasının ardından örneksel bir çalışmaya geçildiği dikkat çekmektedir. Fakat çeviri odaklı araştırmalarda araştırma nesnesi olarak kabul edilen KM ve EM olguları, ayrı birer olgu olarak, her seferinde başka bilim dallarının araştırma nesnesi olabilmektedir. Holmes'ün de yukarıda dikkat çektiği üzere, araştırmacının geldiği bilim dalından beraberinde getirdiği paradigmaya bağlı olarak çeşitli bilim dalları çeviri odaklı düşünmeyi üstlenebilmektedir. Nitekim KM ve EM kavramları tanımlama işlemine geçirildiğinde en üst niteliğinden en alt niteliğine doğru geniş bir yelpaze söz konusu olabilmektedir. Sözgelimi, en yalın anlatımla, bahsi geçen kavramlar "metin" olarak varsayıldığında onları tanımlama yükümlülüğü metindilbilimin, "dilsel işaret" olarak kabul edildiğinde dilbilimin, "gösterge" olarak ele alındığında göstergebilimin, "ileti" olarak tanımlandığında iletişimbilimin ya da "kültürel öge" olarak nitelendirildiğinde ise kültürbilimin alansal sınırları içine girmektedir. Böylesi bir bakış açısı çeviri odaklı düşünmenin her seferinde başka *yabancı* bilimlerin kuramsal çerçeveleri ve varsayımları doğrultusunda yürütülmesini zorunlu kılmakta ve buna bağlı olarak da özerk çeviribilimsel modeller oluşturma imkânını zora sokmaktadır. Bu durum da en nihayetinde *sistematik çeviri odaklı gözlem* olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Çünkü araştırmacının benimsediği bilim dalına bağlı olarak her seferinde çeviri odaklı gözlem sistematiği de değişmektedir. Bu nedenle dilbilim ya da yorumbilim vs. herhangi bir bilim dalının çeviribilimsel araştırma düzlemini tümüyle sahiplenmemesi, hangi bilim dalından hangi araştırma evresinde ne derecede yararlanılacağının sağlıklı bir disiplinlerarası ilişkinin gereği olarak çeviri odaklı düşünme süreci içinde belirlenmesi gerekmektedir.

Zybatow'un (2013, s. 283) haklı olarak dile getirdiği üzere, çeviribilim başka bilim dallarının ilgi alanlarına girmesi gereken birçok soru ve sorunsalı hâlâ kendi sınırları içine dahil etmekte, odak noktasını dağıtmakta ve kendi asıl araştırma nesnesi olan "çeviri" olgusunu gözden kaçırmaya başlamaktadır. Günümüzde çeviribilimin bir bilim dalı kimliğiyle tam olarak neyi hedeflediği ve nasıl bir araştırma nesnesi tanımına sahip olduğu -Zybatow'un tabiriyle- hiç olmadığı kadar "belirsiz" bir hal almıştır (Zybatow, 2013, s. 283). Bu bağlamda Zybatow radikal söylemlerini bir adım ileri taşımakta ve bir araştırma alanına "bilim dalı" niteliği kazandıran birçok koşulun alanımızda mumla arandığını dile getirmektedir. Zybatow'a (2013, s. 283)[26] göre bu temel koşullar şunlardır:

1) Alanın araştırma nesnesini muhtelif nitelikleriyle ve bu niteliklerin birbirleriyle ilişkilerini de göz önünde bulunduracak şekilde ele almamızı sağlayacak "bütüncül bir yapı";
2) Çeviri sırasında gerçekleşen süreç ve gelişimleri tasvir eden modellerin oluşturulması;
3) Sistematik bir kavramsal çerçevenin tesis edilmesi.

---

26 Bkz. "Somit lässt sich die moderne TW eigentlich alles vermissen, was eine Wissenschaft zur Wissenschaft macht: eine ganzheitliche Struktur, um das Objekt der Disziplin [...] in verschiedener Hinsicht gleichzeitig und im Zusammenhang zu sehen; die Erarbeitung von Modellen, die die Abläufe und Entwicklungen, die bei der Translation in der Wirklichkeit stattfinden, abbilden; die Einrichtung eines systematischen Begriffapparats" (Zybatow, 2013, s. 283).

Zybatow, günümüz çeviribiliminin tüm bu koşulları yerine getirme yönünde gayret göstermek yerine "çeviri manipülasyondur", "çeviri kültür aktarımıdır" ya da "çeviri yeniden yazımdır" gibi çeviri ile ilgili çeşitli metaforlar ürettiğini ve bu metaforların da aslında başka bilim dallarından alındığını alıntılanan çalışmasında detaylarıyla ortaya koymaktadır (bkz. Zybatow, 2013, s. 283-293). Bu bağlamda, mevcut çeviri ile ilgili araştırmaların dayanaklarının "yabancı" bilim dallarında olduğunu tespit etmek olanaklıdır. Bu da çeviri odaklı araştırmaların diğer disiplinler tarafından yönlendirilmesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak alan içinde yukarıda detaylı olarak bahsedildiği üzere birbirlerinden kopuk kümelenmeler oluşmaktadır. Öyle ki edebiyatbilimsel varsayımlarla hareket eden bir "çeviribilimci"nin dilbilimsel, metindilbilimsel ya da iletişimbilimsel varsayımları esas alan bir "çeviribilimci" ile aynı düzlemde tartışması beklenmemektedir. Bu durumun en genel belirtisi, Kıta Avrupası'nın *Translationswissenschaft* geleneği ile Anglosakson dünyasının *translation studies* anlayışı arasında göz ardı edilemeyecek tezatların bulunmasıdır. Her geleneğin çeviri olgusunu farklı bir özelliği üzerinden ve belli bir bilim dalının penceresinden gözlemlemesi sistematik çeviri odaklı gözlemin tesis edilmesini ve uzlaşı temelli bir tartışma ortamının sağlanmasını geciktirmektedir.

5. Sonuç

Sonuç olarak, yukarıda bahsi geçen mevcut görünüm üst bakışla ele alındığında, ortaya koyulan her bir yaklaşımda çeviri olgusunun belli bir 'oluşturucu unsur'una odaklanıldığı dikkat çekmektedir. Bu da bütüncül ve sistematik bir çeviri odaklı gözlemin tesis edilmesini olanaksız kılmaktadır. Bu temel problemin başlıca sebebi araştırmacıların "çeviri nedir" gibi tek bir cevabının verilebilmesi olanaksız olan bir soruya odaklanmalarıdır. Çünkü çeviri her koşul ve durumda farklı şekillerde ortaya çıkabilen bir olgudur. O halde bilim kuramsal düzlemde kalarak yanıtının aranması gereken soru "çeviri odaklı gözlem nedir" sorusudur. Holmes'ün (1988, s. 71) de belirttiği üzere, çeviribilim şüphesiz ampirik (görgül, deneyimsel) bir bilim dalıdır. Fakat çeviri olgusu, diğer birçok bilim dalında olduğu gibi, örneğin bir ağaç ya da balık gibi, doğrudan gözlemlenebilen bir olgu değildir; aksine birden fazla olgunun bir araya gelerek birlikte ortaya getirdiği bir 'olgular bütünü'dür (bkz. İşcen, 2010, s. 7). Bu nedenle çeviri odaklı gözlem, 'yapılandırıcı' (dolaylı) gözlem gerektirmektedir. Öyle ki mevcut literatürde çeviri odaklı gözlemin kısmî bakış açısıyla 'dilsellik', 'metinsellik', 'iletişimsellik' ve 'kültürellik' oluşturucu unsurları üzerine yapılandırıldığı görülmektedir. Fakat bu oluşturucu unsurlar farklı 'çeviri durum'larında birbirleriyle çeşitli ilişkiler içine girebilmekte ve 'çeviri-durumsal' etmen ve belirleyicilere bağlı olarak hiyerarşik düzlemde farklı pozisyonlar alabilmektedir. Daha somut bir ifadeyle, bazı çeviri durumlarında dilsellik ve metinsellik oluşturucu unsurları bazında, 'analitik' ya da başka bir tabirle 'yapısal' düzlemde gözlem yeterli olabilmekteyken; bazı çeviri durumlarında ise iletişimsellik ve kültürellik oluşturucu unsurları bazında sorgulamalar yapma gereği oluşmakta ve gözlem 'sentetik' ya da başka bir tabirle 'işlevsel' düzleme doğru genişlemektedir. Son söz olarak, en yalın anlatımla, her çeviri durumunda belli nitelikler gösteren ve sistematik olarak betimlenebilen bir

'çeviri bağlamı'[27] oluşmaktadır. Çeviri ile ilgili araştırmaların ortak zeminde ve düzenli bir şekilde salt çeviri odaklı kuramsallaşmaya dönük gelişim gösterebilmesi için çeviri bağlamını meydana getiren oluşturucu unsur, etmen, değişken ve belirleyenleri birbirleriyle ilişkileriyle birlikte anlamamıza ve açıklamamıza olanak sağlayacak modellere ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim bilindiği ve sıkça alıntılandığı üzere, "[...] bilim düzenli ve organize bir bilgi bütünüdür" (Yıldırım, 2016, s. 13).

27 'Çeviri bağlamı' kavramı temelinde sistematik çeviri odaklı gözlem olanaklarını sorgulayan bir doktora tezi çalışması makale yazarı tarafından Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Doktora Programında Prof. Dr. İsmail İŞCEN danışmanlığında yürütülmektedir. Anılan doktora tezinde bu kavramın tüm içerimleriyle açıklığa kavuşturulması hedeflenmektedir.

Kaynakça

Buden, B. (2005). *Der Schacht von Babel. Ist Kultur übersetzbar?* Berlin: Kulturverlag Kadmos.

Chesterman, A. & Arrojo, R. (2000). Forum: Shared Ground in Translation Studies. *Target, 12*(1), 151-160. doi:10.1075/target.12.1.08che

Dizdar, D. (2006). *Translation: Um- und Irrwege.* Berlin: Frank und Timme.

Echeverri, Á. (2017). About maps, versions and translations of Translation Studies: a look into the metaturn of translatology. *Perspectives, 25*(4), 521-539. doi:10.1080/0907676X.2017.1290665

Even-Zohar, I. (1990). The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. *Polysystem Studies [=Poetics Today], 1*(11), 45-51.

Gerzymisch-Arbogast, H. (1994). *Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum.* Tübingen: Francke Verlag.

Gutt, E. A. (2000). *Translation and Relevance: Cognition and Context.* Manchester: St. Jerome.

Hermans, T. (2002). Preface. In T. Hermans (Ed.), *Crosscultural Transgressions. Research Models in Translation Studies II: Historical and Ideological Issues* (s. 1-7). Manchester: St. Jerome.

Hermans, T. (2006). Descriptive Translation Studies. M. Snell-Hornby, H. G. Hönig, P. Kußmaul, & P. A. Schmitt (Dü) içinde, *Handbuch Translation* (K. Kaindl, Çev., 2. geliştirilmiş b., s. 96-100). Tübingen: Stauffenburg.

Holmes, J. S. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. In *Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies; with an introduction by Raymond van den Broeck* (s. 67-80). Amsterdam: Rodopi.

Hönig, H. G. & Kußmaul, P. (1982). *Strategie der Übersetzung: Ein Lehr- und Arbeitsbuch.* Tübingen: Gunter Narr.

İşçen, İ. (2002). *Çevrim Kuramı - Çeviribilim›in Temelleri Üzerine.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İşçen, İ. (2008). *Transformation und übersetzungswissenschaftliche Forschung - Zu den Grundproblemen der Übersetzungswissenschaft.* Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

İşçen, İ. (2010). Çeviribilim İçinde Söylem ve Çeviribilimsel Gerçeklik. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*(20), 1-15.

Jäger, G. (1975). *Translation und Translationslinguistik.* Halle (Saale): VEB Max Niemeyer.

Kade, O. (1968). *Zufall und Gesetzmäßigkeiten in der Übersetzung.* Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.

Kade, O. (1977). *Vermittelte Kommunikation, Sprachmittlung, Translation.* Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.

Kuhn, T. S. (2017). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (9. b.). (N. Kuyaş, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Nida, E. (1945). Linguistics and Ethnology in Translation-Problems. *Word, 1*(2), 194-208.

Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating - With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating.* Leiden: E. J. Brill.

Nida, E. A. & Taber, C. (1969). *The Theory and Practice of Translation.* Leiden: E. J. Brill.

Prunč, E. (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft.* Graz: Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft der Universität Graz.

Reiß, K. (1971). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen.* München: Max Hueber.

Reiß, K. & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie.* Tübingen: Niemeyer.

Siever, H. (2015). *Übersetzungswissenschaft: Eine Einführung.* Tübingen: Narr Francke Attempto.

Snell-Hornby, M. (1986). Einleitung. In M. Snell-Hornby (Ed.), *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung: Zur Integrierung von Theorie und Praxis* (s. 9-29). Tübingen: Francke Verlag.

Snell-Hornby, M., Hönig, H. G., Kußmaul, P. & Schmitt, P. A. (2006). Vorwort. In M. Snell-Hornby, H. G. Hönig, P. Kußmaul, & P. A. Schmitt (Eds.), *Handbuch Translation* (p. V). Tübingen: Stauffenburg.

Stolze, R. (2003). *Hermeneutik und Translation.* Tübingen: Gunter Narr.

Stolze, R. (2008). *Übersetzungstheorien: Eine Einführung* (5. ed.). Tübingen: Narr Francke Attempto.

Störig, H. J. (1969). Einleitung. In H. J. Störig (Ed.), *Das Problem des Übersetzens* (2. ed., s. VII-XXXIII). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Venuti, L. (2000). *The Translation Studies Reader.* New York: Roudledge.

Vinay, J. P. & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique Comparée du Français et de L'anglais: Méthode de Traduction.* Paris: Marcel Didier.

Yıldırım, C. (2016). *Bilim Felsefesi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Zanettin, F., Saldanha, G. & Harding, S.-A. (2015). Sketching landscapes in translation studies: A bibliographic study. *Perspectives*, 161-182. doi:10.1080/0907676X.2015.1010551

Zybatow, L. (2013). Auf der Suche nach Translationstheorie(n): Zwischenbilanz und Standortbestimmung der Translationswissenschaft. In F. Grucza (Ed.), *Vielheit und Einheit der Germanistik weltweit (Akten des XII. Internationalen Germanistenkongresses Warschau 2010)* (s. 283 - 293). Frankfurt am Main: Peter Lang.